

УДК 821.111(73)-31

Л.В. Горішна

ПОРТРЕТ У РОМАНАХ Ф.С. ФІЦДЖЕРАЛЬДА «НІЧ НІЖНА» ТА «ВЕЛИКИЙ ГЕТСБІ»

Проблемою створення художнього образу у структурі літературного твору займаються багато лінгвістів та літературознавців. У роботах, присвячених дослідженню портретних характеристик, розглядаються питання формування та розвитку портретного опису (Б.Є. Галанов, Г.С. Сириця), виявлення лінгвістичних особливостей портрету (Є.О. Гончарова, В.М. Жирмунський, О.О. Мальцева), розроблення типології портретних описів (О.І. Белецький, О.М. Беспалов, Н.О. Родіонова, К.Л. Сизова). Сьогодні увага до проблем портретизації персонажа за особливостями його характеру, до встановлення місця та функцій портрету персонажів художньому творі не послаблюється.

Питання про особливості портретних описів у творах Ф.С. Фіцджеральда пов'язане з актуальною та важливою проблемою вивчення поезики американського письменника ХХ століття. До окремих аспектів вивчення творчості Ф.С. Фіцджеральда зверталися дослідники А.І. Старцева, Я.М. Засурський, О.М. Зверєва, М.О. Мендельсон, М.М. Коренева, однак у їх дослідженнях не аналізується питання про портретні характеристики персонажів і до сьогодні залишається поза поля зору. Мета нашої статті - схарактеризувати типи портретів у романах Ф.С. Фіцджеральда «Ніч ніжна» та «Великий Гетсбі», установити функцію різного типу описів обліку персонажів у загальній поетологічній системі творів.

У художньому тексті центральним об'єктом зображення є людина, а всі події, ситуації, що описуються в тексті – засобом її всебічної характеристики. Свій погляд на сутність людських характерів автор художнього твору розвиває в системі створюваних ним образів дійових осіб, що втілюють синтез художнього узагальнення і конкретної неповторюваної індивідуалізації у світі естетичного ідеалу художника. Художній образ персонажа, як уважає Л.Я. Гінзбург, це серія послідовних появ або згадувань однієї особи. Зображення її слів, дій, зовнішніх рис, внутрішніх станів, розповідь про події, що з нею пов'язані, авторський аналіз – усе це поступово нарощується, створюючи певну єдність, що функціонує в різноманітних сюжетних ситуаціях. Формальною ознакою цієї єдності є вже саме ім'я дійової особи [2, с. 18].

У створенні образу персонажа, у його змістовній, комунікативній та естетичній цілісності велика роль приділяється портрету персонажа. У творах великих письменників портрет стає не тільки одним із найвиразніших елементів у структурі художнього образу, але й нерідко ототожнюється в нашій уяві з художнім образом. Іншими словами, чіткої межі між художнім образом і персонажем немає, оскільки гарний портретист ніколи не задовольняється простим копіюванням зовнішності, конкретним описом. У рисах обличчя, костюмі, манерах майстерний художник так чи інакше відображає соціальні

відносини своєї епохи, а також мають, звички, моду, смаки, що переважають у суспільстві [1, с. 37]. Тому поняття портрету персонажа в художньому творі достатньо широке, воно може охоплювати опис зовнішності героя, його соціальну характеристику, опис внутрішнього стану персонажа, мовний портрет.

Кожен письменник по-своєму входить у літературу. Творчість класика американської літератури ХХ століття Френсіса Скотта Фіцджеральда є художньо-естетичною рефлексією аксіологічної парадигми екзистенційного простору «втраченого покоління». Ідейний леймотив його творів – трагічне світосприйняття внаслідок втрати ілюзій, психологічний злам, зумовлений історичними, соціальними процесами (світова війна, економічна криза, втрата віри в «американський спосіб життя»). Лірико-романтична та соціально-критична лінії органічно співіснують, переплітаються, зливаються у творах видатного американського реаліста. Багатогранність літературного таланту та своєрідний стиль письменника відзначається в багатьох критично-аналітичних публікаціях. Невід’ємним компонентом тематичної основи творів Ф.С. Фіцджеральда вважається зіткнення романтичної особистості із суворою реальністю [4]. А.М. Горбунов приділяє значну увагу «романтичності» творів, естетичним поглядам письменника [3]. Специфічна перспектива розповіді, своєрідне поєднання ліричної та аналітичної прози є характерними рисами авторського стилю у зрілих романах Ф.С. Фіцджеральда. На думку В.К. Кухалашвілі, поєднання складного часового малюнку з перспективою розповіді зумовлює не лише незвичну «густину» твору, у якому кожна найменша рисочка виявляється надзвичайно істотною, але й особливий діалектичний характер слова, образу, ідеї, тропа, дії [5, с. 47]. М.М. Коренева відзначає невисокий рівень уваги до оповідань Ф.С. Фіцджеральда з боку критиків, які вважають їх другорядними, називають «банком» накопичення ідей, тем, художніх рішень, реалізованих пізніше в романах. Проте, на думку дослідниці, «найкращі оповідання є цілком самостійним, логічно завершеними творами, які заслуговують на відповідне місце в золотому фонді світової літератури» [4, с. 75].

Письменницька доля Френсіса Скотта Фіцджеральда, який належав до плеяди великих американців, які увійшли у літературу США після Першої світової війни, була суперечливою: моментальний вражаючий успіх у широкого читачького загалу вже перших публікацій письменника й досить скромні, а то й суперечливі відгуки поважної критики, яка так і не визначилась остаточно в його оцінці аж до самої смерті майстра. Необхідно зазначити, що конфлікт між «незатухаючої ненавистю» [4, с. 76] до багатіїв, у якій письменник через багато років відверто зізнався в автобіографічному нарисі «Крах», і дійсно дивною зачарованістю стилем життя людей, «не схожих на нас із вами», прагненням проникнути в їхні ряди став причиною складних душевних переживань Ф.С. Фіцджеральда. Звідси, мабуть, беруть свій початок властиві всій творчості письменника песимізм і навіть цинізм. Відчуття неминучого лиха або

катастрофи – одна з найбільш характерних рис творів Ф.С. Фіцджеральда. Письменник зізнавався, що всі ідеї, які коли-небудь приходили йому в голову, мали відтінок катастрофи. Можливо, таке світовідчуття являло собою розплату за ілюзії, що породжувалися від творчого зіткнення суворої реальності і мрії Ф.С. Фіцджеральда. Усе життя він втілював ілюзію легкості та безтурботності свого існування, тоді як дійсність була зовсім іншою. У тому, що Ф.С. Фіцджеральд писав про багатих людей і їх життя, майже завжди примітний критичний і тверезий погляд. Як справжній художник, він завжди був виключно чесний і відкритий для читачів. Його книги залишилися в літературі справжнім підтвердженням скороминущості міщанських ідеалів, крахом «американської мрії», відображенням трагедії людей, які слідували примарним моральним орієнтирам. Саме тому твори Ф.С. Фіцджеральда у наш час не втрачають актуальності.

Перечитуючи Ф.С. Фіцджеральда сьогодні, коли стала зрозумілою непримиренність американських політичних, соціальних орієнтирів із ідеалами справжнього гуманізму, миру і щастя, мимоволі замислюємося, наскільки проникливий він був у свої оцінках, у своїх прозріннях. Але аналітичність не єдина властивість творчості Ф.С. Фіцджеральда. Індивідуум завжди цікавив письменника тільки в його відношенні до суспільства. Значущість досягнень Ф.С. Фіцджеральда як митця у «Великому Гетсбі» та «Ніч ніжна» - це результат найтоншого переплетення в них особистого і соціального. При цьому сприйняття соціального не обмежена безпосереднім впливом на особистість, що зазвичай називається тиском обставин. Воно розширене і охоплює всю історію нації, її суспільні ідеали та моральні цінності, що не тільки звучать із політичної трибуни, а й висунуті всім ходом подій.

Своєрідний також і художній метод письменника. Ф.С. Фіцджеральд виступав першовідкривачем не тільки у сфері проблематики, а й у поезиці. Одним із перших серед письменників ХХ століття він став розвивати принцип ліричної прози. Ф.С. Фіцджеральд стояв біля витоків одного із прозових жанрів, що активно розвивається сьогодні. Хоча художні відкриття Ф.С. Фіцджеральда не завжди знаходили відгук у сучасників творчі шукання письменника в галузі літератури значно сприяли становленню багатьох визначних американських романістів як майстрів ліричної прози. Ф.С. Фіцджеральд завжди починає з описування емоцій, близьких і зрозумілих для нього. Ця емоційна близькість автора описуваного предмета, ситуації, персонажа передається й читачеві, запевняє в істинності створеного письменником світу, робить читача безпосереднім учасником подій. Таку особливість манери Фіцджеральда відзначають сучасні дослідники його творчості [3; 4; 5.]. Ф.С. Фіцджеральд уміло поєднував чуттєву наївність із виразною неупередженістю, тому він майже завжди писав про те, що було глибоко пережито ним особисто. Він уміло змальовував образи тонких переживань, зображав їх розсудливо і ніби відсторонено. Такий підхід вимагає від читача вміння чітко розмежовувати суб'єктивне і об'єктивне. Надзвичайно

сильно впливаючи на емоції, письменник у першу чергу звертався до інтелекту читача. В американській критиці така творча особливість Ф.С. Фіцджеральда отримала назву «подвійного бачення».

Але не тільки емоційний аспект життя відображений у прозі Ф.С. Фіцджеральда. Більшість його творів мають автобіографічне підґрунтя, у їх основі лежать реальні події. Так, наприклад, одна із сюжетних ліній «Великого Гетсбі» повторює епізод із життя самого письменника, описує його взаємини з майбутньою дружиною.

Усі характерні особливості творчості Ф.С. Фіцджеральда виражаються в його манері письма, у створенні образів персонажів, їх зображенні, передусім у портретних характеристиках персонажів. На сторінках художніх творів Ф.С. Фіцджеральд зображує головних та другорядних персонажів. У створенні портретів письменник віддає перевагу способу детального змалювання головних персонажів на перших сторінках художнього твору та розосередженню окремих селективних портретних описів другорядних персонажів у всьому художньому просторі, при цьому семантична деталізація формування портрету може здійснюватися шляхом виокремлення однієї або декількох однорідних семантичних ознак. За допомогою цього прийому портретизації створюються монотематичні портрети: туалетоцентричний (опис одягу персонажа), колороцентричний (кольорова характеристика персонажа), предметноцентричний (порівняння зовнішніх характеристик персонажа з певними предметами), зооцентричний (порівняння персонажа з тваринами), флороцентричний (порівняння персонажа з рослинами), характероцентричний (опис зовнішності персонажу). Портретний опис, у якому перетинаються різні тематичні ознаки, створює портрет сумісної семантики (полісемантичний).

Портрет сумісної семантики – це загальний опис зовнішності, який може охоплювати декілька різнопланових характеристик персонажа. Розглянемо моно-тематичні та полісемантичні портрети більш детально.

1). Перший тип портретного опису – опис костюму персонажа, основна функція якого – вказати на соціальну приналежність героя:

«When the valet returned he put on a white shirt and collar and a black tie with a pearl; the cords of his reading-glasses passed through another pearl of the same size that swung a casual inch below. After sleep, his face had resumed the ruddy brown of many Riviera summers... (Коли прийшов коридорний з костюмом, Дік одягнувся в білу сорочку, пов'язав чорну краватку та заколов її булавкою з великою перлиною; через іншу таку ж саму перлину був пропущений шнурок від пенсне. Після сну обличчя його знову набуло цегляно-смаглявого відтінку, що з'явився в нього за роки життя на Рив'єрі)» [7, р. 224].

У цьому прикладі семантичною домінантою є одяг головного героя Діка Дайвера. Його туалет привертає увагу не лише красою, але й розкішшю. Детальний туалетоцентричний портрет підкреслює поряд із приналежністю до класу заможних людей, вишуканий, витончений смак героя. Усі ці деталі

викликають у читача асоціацію з доглянутим, упевненим багатим молодим чоловіком.

Туалетоцентричний портрет письменник використовує в описах як головних героїв, так і в другорядних. До того ж туалетоцентричні портретні описи головних героїв прописуються детально та розосереджені в тексті твору, а другорядні – як правило, подаються одноразово та не є детальними:

1) *«But Dick's necessity of behaving as he did was a projection of some submerged reality: he was compelled to walk there, or stand there, his shirt-sleeve fitting his wrist and his coat sleeve encasing his shirt-sleeve like a sleeve valve, his collar molded plastically to his neck, his red hair cut exactly, his hand holding his small briefcase like a dandy — just as another man once found it necessary to stand in front of a church in Ferrara, in sackcloth and ashes. Dick was paying some tribute to things unforgotten, unshriven, unexpurgated.* (Але для Діка цей вчинок, який він не міг не здійснити, був вираженням певної живої, хоч і глибоко в ньому схованої суті. Він прийшов сюди – у сорочці з манжетами, що гарно оздоблювали зап'ястя, у піджаку з рукавами, схожими на муфту чи втулку, які охоплювали манжети, з комірцем, який гнучко прилягав до шиї, ідеально підстрижений та поголений, з маленьким стильним портфелем у руці, – прийшов, скоряючись тій самій силі, що колись змусила іншу людину прийти на церковну площу в Феррарі у волосяниці та з головою, посипаною попелом. То була данина, яку Дік Дайвер платив незабутому, неспокутуваному, не згладженому)» [7, р. 101].

2) *«But the girl talking to her, in the starched blue shirt with the bright blue eyes and the red cheeks and the very gray suit, a poster of a girl, had begun to play up.* (Між тим її співрозмовниця, справжній рекламний екземпляр – блакитні очі, рожеві щоки, крохмальна блакитна блуза, бездоганний сірий костюм, – перейшла в наступ)» [7, р. 96].

Туалетоцентричний портретний опис у першому випадку належить головному герою. У ньому наведено детальний розгорнутий опис одягу Діка. Детальний портрет характеризує героя як людину, що не тільки має витончений смак, але й полюбляє підкреслити свій статус, оскільки його одяг є витвором мистецтва, хоч то святкове вбрання, хоч офіційний костюм. Набагато скромнішим є портрет другорядного персонажа, Мері Норт, хоча ця героїня так само багата, як і Дік. Окрім деталей туалету акцент у цьому прикладі зроблений також й на його колір (*blue, grey*). Ці кольори викликають у читача асоціацію з холодністю, неприступністю героїні, що в подальшому підтверджується такими прикметниками як *«haughty»*, *«distant»*.

2). Кольорова гама достатньо різноманітна у творах «Ніч ніжна» та «Великий Гетсбі» та використовується в описах багатьох персонажів. Певний колір іноді стає семантичною домінантою в портретному описі персонажа, створюючи колороцентричний портретний опис, що використовується переважно в описі головних героїв. Письменник як носій певної культурної

традиції (як і читач) володіє кольоровою пресуппозицією, оскільки певний колір у свідомості людини пов'язаний з певним значенням.

Живий образ героїв створюється на основі інформації, що потрапляє до людини через відчуття. Мова йде про відчуття, пов'язані з кольоровою інформацією.

Кольорова палітра, представлена поєднанням таких кольорів і відтінків як «золотавий» сама по собі справляє позитивне враження на читача та створює блок позитивної інформації у структурі портрета. Цей прийом використовується передусім для надання певної легкості, романтичності образам, наприклад образам Розмері і Ніколь: *curlicies of ash blonde and gold; fair hair*. платинові кучері відблискували золотом, біляве волосся. 3). Аналіз творів Ф.С. Фіцджеральда дозволив виявити досить мало портретних описів, що ґрунтуються на порівняннях із представниками тваринного та рослинного світу.

«*She felt a little betrayed and sad, but presently a moving object came into sight. It was a huge horse-chestnut tree in full bloom bound for the Camps-Ely sees, strapped now into a long truck and simply shaking with laughter – like a lovely person in an undignified position yet confident none the less of being lovely. Looking at it with fascination Rosemary identified herself with it, and laughed cheerfully with it, and everything all at once seemed gorgeous*» [7, p. 164]. У цьому прикладі Розмері порівнюється з квіткою та каштаном.

Окрім цього, вона порівнюється з мустангом: «*Mrs. Speers knew too that Rosemary... was a young mustang...*» [7, p. 205]. Незвичайним є і порівняння Розмері з доглянутою кобилкою: «*As she came across the lobby, her beauty all groomed like a young horse dosed with Black-seed oil and hoofs varnished, shocked him awake*». (Лише коли вона була дуже близько, красива новою, доглянутою красою, наче виплекана молода конячка з лискучими боками та багатою збруєю, – отямився він від заціпеніння). [7, p. 224].

4). Під характероцентричним портретом мається на увазі опис характеру, здібностей та навичок персонажа художнього твору. Герой художнього твору вигаданий, його життя протікає в межах художнього необмеженого простору, а письменник – реальна людина, яка жила або продовжує жити в певну епоху.

На сторінках художніх творів взаємодіють реальні події та вигадані герої. Автор обережно вводить читача у вигаданий світ, намагається зробити це непомітно. Тому герої наділені іменами, мають батьків, професію, звички.

Формування характеру визначається способом життя людини. Характер може виявлятися у манері поведінки, у звичках та вчинках. Вчинки, зазвичай, обдумані, усвідомлені та виправдані. У соціальній групі люди вступають у взаємодію один з одним, що відбувається і з персонажами на сторінках художнього твору. Вчинки та дії персонажа впливають певним чином на героїв, щойого оточують та викликають відповідні реакції з їх боку. У характері персонажа також можуть бути виокремлені певні риси, що разом створюють цілісну структуру характеру.

Характероцентричний портрет може бути заданий або відкрито, самим автором, або відображений у діях та вчинках персонажа, у яких виявляються домінуючі риси характеру – самолюбство, невпевненість у власних силах, себелюбство, егоцентризм.

Необхідно зазначити, що характерні риси переважно виокремлюються: 1) у ставленні персонажа до справи – сумлінність/несумлінність, ретельність, серйозність/легковажність: «*Too insouciant, in reaction from the late disturbance, she had assumed the privileges of a child – the result being to remind the Divers of their exclusive love for their own children*». (Її дитяча легковажність, що була реакцією на нещодавні хвилювання, змусила драйверів із ніжністю згадати про власних дітей) [7, р. 96]; 2) у ставленні персонажа до власності – охайне, дбайливе ставлення до своїх речей, одягу тощо: «*Dick was straightening up; he had examined the gloves worn that day and thrown them into a pile of soiled gloves in a corner of a trunk. He had hung up coat and vest and spread his shirt on another hanger – a trick of his own*». (Дік наводив лад у своїх речах; уважно оглянув рукавички, які одягав сьогодні, та кинув їх до інших, що лежали в кутку валізи. Піджак та жилет висіли в шафі на одних плечиках, а на інші плечики він повісив сорочку – спосіб, вигаданий ним самим) [7, р. 120].

Портрет персонажа є суттєвим елементом усієї образної системи художнього твору. Він як зовнішня характеристика дійових осіб глибоко й наочно відображає особливості внутрішнього світу людини, її характеристику, соціальні зв'язки. Іншими словами, опис зовнішності, як елемент структури образу персонажа, вирішує в художньому творі завдання всебічного розкриття особистості.

У романах Ф.С. Фіцджеральда «Ніч ніжна» та «Великий Гетсбі» з усіх поза фабульних чинників композиції найчастіше як основний засіб характеристики персонажів використовується портрет.

Письменник активно використовує засоби портретної характеристики. Однією зі стильових рис, характерних для автора, є репрезентація центральних персонажів на початку твору. Для цього письменник вдається або до розгорнутого, детального портрету, або тільки до кількох художньо-виразних деталей портретного опису. Це сприяє формуванню уявлення читача про героїв. Портретні замальовки Ф.С. Фіцджеральда, як правило, багатогранні, детальні, з яскраво підкресленим емоційно-психологічним елементом.

У творах Ф.С. Фіцджеральда портретні характеристики з'являються досить часто як у вигляді окремих штрихів, що характеризують людину, так і у формі детальних описів головних або другорядних персонажів. Виділивши окрему рису зовнішності, письменник обіграє її, використовуючи щоразу нові засоби, будує незвичні асоціації, створює враження взаємопроникненості зовнішніх рис та внутрішнього світу.

Кожному твору притаманні певні ключові деталі опису, провідні аспекти портрету, що виокремлюють домінуючі риси художнього образу.

Так, у творі «Ніч ніжна» найбільш часто домінантою в портретних описах є опис волосся. До того ж акцент робиться на його колір (*ash, blonde, gold*), оскільки певний колір викликає в адресанта асоціації.

Неодноразово Ф.С. Фіцджеральд описує волосся головної героїні Розмері: «*Her fine forehead sloped gently up to where her hair, bordering it like an armorial shield, burst into lovelocks and waves and curlicues of ash, blonde and gold*». (Спадистий лоб м'яко закруглявся догори, та волосся, що обрамляло його, раптом розсипалось хвилями, кучерями, завитками попелясто-золотавого кольору) [7, р. 7].

Таким чином, наявність попелясто-золотавого кольору кучерів Розмері свідчить про те, що вона – приваблива дівчина, їй притаманні такі риси, як ніжність, романтичність, задумливість та глибокий розум.

Ф.С. Фіцджеральд наділяє героїню Ніколь великою жіночою привабливістю і зображає її спершу не схожою або, принаймні, мало схожою на старшу сестру, риси якої відштовхують – розважливістю та самовпевненістю багачки. Чарівність Ніколь дозволяє їй також стати партнеркою для Річарда Дайвера в його грі, у якій багатство та влада заможних людей немовби звільняються від класових атрибутів, що найбільше відштовхують. Однак далі автор показує, що ці особливості Ніколь, що відділяють її від інших Уорренів, в більшому ступені визначались передусім її хворобою, яка «приглушила» родові риси її особистості та вимагала від героїні, спираючись на чоловіка, запозичувати тимчасово деякі риси, що належали особисто йому. Пізніше все це змінюється разом із одужанням Ніколь та здобутою нею незалежністю. Автор зазначає, що колір волосся Ніколь змінився, та зміна золотавого кольору (*fair*) на темніший (*had darkened*) повідомляє читачеві, що героїня стала рішучою, дорослішою, ніж у юнацтві. «*Her once fair hair had darkened, but she was lovelier now at twenty-four than she had been at eighteen, when her hair was brighter than she*». (Волосся, золотаве в юнацтві, потемніло з часом, але зараз, у свої двадцять чотири роки, вона була красивішою, ніж у вісімнадцять, коли це волосся своєю яскравістю затьмарювало все інше в ній) [7, р. 33].

Саме зміну кольору волосся Ф.С. Фіцджеральд неодноразово використовує в портретному описі Ніколь, неодноразово підкреслюючи її ще більш незалежну вроду. «*She had been white-Saxon-blonde but she was more beautiful now that her hair had darkened than when it had been like a cloud and more beautiful than she*». (Раніше вона була по-саксонськи рожевою та білявою, але зараз, з потемнілим волоссям, стала навіть гарнішою, ніж тоді, коли золотава хмара біля лоба затьмарювало всю її іншу красу) [7, р. 49].

Протягом усього твору Ф.С. Фіцджеральд не перестає милуватися красою Ніколь, цією дивовижною, вродливою жінкою. Уся свіжість та легкість Ніколь зображена в її зачісці: «*She was lovely to look at; immediately Dick saw that something was different; in a second he realized it was her fine-spun hair, bobbed like Irene Castle's and fluffed into curls*». (Щось у ній змінилось, через що вона

ще погарнішала; Дік не відразу зрозумів, що вся справа в зачісці, - її легке волосся було підстрижене та збите локонами) [7, р. 160].

Навпаки чорний колір волосся Мері Норт підкреслює рішучість, сильний, вольовий характер жінки:

«She liked the straight dark hair brushed back until it met some sort of natural cascade that took care of it – from time to time it eased with a jaunty slant over the corner of her temple, until it was almost in her eye when she tossed her head and caused it to fall sleek into place once more». (Розмері подобалось її чорне волосся, зачесане назад та тільки на потилиці розсипані пишним природнім каскадом; час від часу пасмо, що вибивалось, косо впавши на лоба, лізло в очі, і тоді вона стряхувала головою, щоб змусити його лягти на місце) [7, р. 68].

Вибуховий, сміливий характер жінки автор передав читачеві за допомогою опису яскравого волосся жінки: *«As she spoke, Nicole was aware of a small, pale, pretty young woman with lovely metallic hair, almost green in the deck lights, who had been sitting on the other side of Tommy and might have been part either of their conversation or of the one next to them».* (Під час розмови Ніколь помітила гарненьку тендітну молоду жінку з блідим обличчям та красивим бронзовим волоссям, що вилискувало зеленню у світлі палубних вогнів) [7, р. 218].

Активізуючи властивості портретної деталі, Ф.С. Фіцджеральд віддає перевагу найпромовистішій із низ – очам. Відомо, що очі є своєрідним зовнішнім кодом не лише портрета а й характеру. Як відомо, вираз очей є одним із найдавніших виявів душевних переживань.

Уже на перших сторінках роману ми бачимо портретний опис дівчини, у якому яскраво виражені очі. Вони передають читачеві захоплення автора молодою акторкою Розмері: *«Her eyes were bright, big, clear, wet, and shining...»* (Очі великі, яскраві, ясні, волого сяяли...) [7, р. 7]. Ніщо не передасть настрої людини краще за очі. Саме ця портретна деталь розповідає нам про емоційний стан людини, її настрої, навіть здоров'я. Без сумнівів, очі є дзеркалом душі, тому ми легко можемо зрозуміти, які саме почуття персонажів хотів передати автор за допомогою опису очей та виразу обличчя. Сумний настрої другорядного героя містера Макіско передають його очі, їх розміщення та колір: *«...enormous deep-set dark golden eyes»* (з величезними глибоко запалими очима кольору темного золота) [7, р. 9]. Ф.С. Фіцджеральд за допомогою портретного опису очей показує нам, що щось зіпсувало його настрої. Через опис очей Ніколь читач розуміє її душевний стан, її загадковість, зелений колір надає героїні ніжності: *«...save for the soft gleam of piteous doubt that looked from her green eyes»* (...лише в погляді зелених очей прозиралося щось розгублене, жалібне) [7, р. 31].

Ф.С. Фіцджеральд майстерно розкриває сутність представників панівного класу, відчиняючи таємничу завісу, яка приховує нутро від сторонніх очей. У романі «Великий Гетсбі» виведені образи типових буржуа, які вершать долі людей, найбільш вдалим з яких є образ Тома Бьюкенена. Він успадкував

надзвичайне багатство своїх батьків. Йому не потрібно думати про прийдешній день. Гроші, які він незаробив, надають йому ваги в суспільстві, виправдовують його вчинки. Ця самовпевнена, жорстока людина не звикла отримувати відмову в чомусь. Він ні перед чим не зупиняється для досягнення своїх цілей, усвідомлюючи, що завжди може уникнути покарання: гроші завжди виручать. Усі ці характеристики читач відразу помічає в портретному описі його очей: *«Two shining arrogant eyes had established dominance over his face and gave him the appearance of always leaning aggressively forward»*. (Але в його обличчі головними були очі: від їх блискучого зухвало погляду завжди здавалось, немов він з погрозою подається вперед) [6, р. 9].

Ф.С. Фіцджеральд цікаво зображує жіночі образи у своїх романах. Основний жіночий образ роману «Великий Гетсбі» – це Дейзі Бьюкенен. Ця гордовита дівчина виховувалась у розкоші, не знаючи жодних турбот, оточена багатими прихильниками. Але в порівнянні з іншими жіночими персонажами вона більш земна, природна: *«Her face was sad and lovely with bright things in it, bright eyes and a bright passionate mouth...»* (Обличчя Дезі, миловидне й сумне, оживляли лише яскраві очі та яскравий чуттєвий рот...) [6, р. 11].

Героїня роману «Великий Гетсбі» Джордан Бейкер бездумно пурхає дорогами життя. Вона інстинктивно уникає розумних, проникливих людей, відчуваючи себе впевненіше серед тих, кому і в голову не прийде думка, що вона спроможна скоїти щось таке, що ніяк не узгоджується із загальноприйнятими нормами поведінки. Але, спілкуючись із такими людьми, вона виявляє певну зацікавленість: *«Her gray sun-strained eyes looked back at me with polite reciprocal curiosity out of a wan, charming, discontented face»*. (Її сірі очі з певною зацікавленістю дивилися на мене примружено з гарненького, блілого, капризного обличчя) [6, р. 14].

Отже, портрет - це не просто інформативний малюнок, а опис зовнішності, який дає ключ до розуміння внутрішнього потенціалу людини. Портретна динаміка сприяє дослідженню прихованих механізмів внутрішнього світу персонажа. Ф.С. Фіцджеральд через портретні деталі, їх динаміку передає сутність людини, її внутрішній світ, а читач, сприймаючи їх, усвідомлює створену письменником концепцію особистості, що сприяє процесу естетично-духовної комунікації.

Портрет персонажа є суттєвим елементом усієї образної системи художнього твору не тому, що в ньому взаємодіють різноманітні аспекти зовнішнього вираження, а тому що ця взаємодія забезпечує вирішення головного завдання – виявлення сутності в тому чи іншому літературному образі через зовнішні моменти. Отже, портрет персонажа як зовнішня характеристика дійових осіб глибоко й наочно відображає особливості внутрішнього світу людини, її характеристику, соціальні зв'язки. Іншими словами, опис зовнішності, будучи елементом структури образу персонажа, вирішує в художньому творі завдання всебічного розкриття особистості.

Література

1. Галанов Б.Е. Искусство портрета. – М.: Сов. писатель, 1967. – 208 с.
2. Гинзбург Л.Я. О литературном герое. – М.: Советский писатель, 1979. – 222 с.
3. Горбунов А.Н. Романы Френсиса Скотта Фицджеральда. Новосибирск: – Л.: 1981. – 178 с.
4. Коренева М.М. Творческое наследие Ф.Скотта Фицджеральда // Современная художественная литература. – 1981. – № 5. – 171 с.
5. Кухалашвили В.К. Ф.С. Фицджеральд и американский литературный процесс 20-30 годов XX в. – Киев: Наукова думка, 1983. – 237 с.
6. Fitzgerald F.S. The Great Gatsby. N.Y.: Charles Scribner's Sons, 1953.
7. Fitzgerald F.S. Tender is the Night. N.Y.: Charles Scribner's Sons, 1956.

Анотація

У статті розглядаються особливості портретних характеристик персонажів у романах Ф.С. Фіцджеральда «Ніч ніжна» та «Великий Гетсбі». У художньому творі центральним об'єктом зображення є людина, а всі події, ситуації, що описуються – засобом її всебічної характеристики. У статті подається детальний аналіз портретних характеристик головних і другорядних персонажів. За допомогою прийому портретизації письменником створюються монотематичні, туалетоцентричні, колороцентричні, предметноцентричні, зооцентричні, флороцентричні, характероцентричні портрети.

Ключові слова: портретизація, особливості портретних характеристик, поетологічна система творів.

Аннотация

В статье рассматриваются особенности портретных характеристик персонажей в романах Ф.С. Фицджеральда «Ночь нежна» и «Великий Гетсби». В художественном произведении центральным объектом является человек, а все описываемые действия, ситуации – способом ее всесторонней характеристики. В статье представлен детальный анализ главных и второстепенных персонажей романов. При помощи приема портретизации писателем создаются монотематические, туалетоцентрические, колороцентрические, предметноцентрические, зооцентрические, флороцентрические, характероцентрические портреты.

Ключевые слова: портретизация, особенности портретных характеристик, поэтологическая система произведений.

Summary

This article focuses on the study of the features of portrait characteristics of the heroes in F.Scott Fitzgerald's novels «Tender Is the Night» and «The Great Gatsby». In the literary work a person is a central object, and all described actions

and situations are kinds of its comprehensive characteristics. In the article a detailed analysis of main and secondary images of the novels is given. With the help of portraitization the writer creates monothematic, toiletcentral, colourcentral, floracentral, charactercentral portraits.

Key words: portraitization, features of portrait characteristics, poetical system of works.